

Biskop Atle Sommerfeldt:

Tegn til håp

Foredrag Pastoral dag 10.5.2012

Tegn til håp, et konsept.

Kairos – krisen som tegn

- Tiden kommer til oss i form av krise
- De er Sannhetens øyeblikk for vår handlekraft
- Ikke «Nær livet», men midt i livet

Godheten og håpets visjon

Håpets tegn

- Regnbuen
- Jonategnet – Jesus Kristus, den korsfestede og oppstandne Herre

Tegn til håp

- De fattige og sårede
- De helliges samfunn samlet om Ord og Sakrament

Vær tegn til håp, en spiritualitet i vår tid

Felleskap i bønn, arbeid og lesing

St. Benedikt og oss

St. Benedikt utformet sine regler for fellesskapsreglene for dem som hadde valgt et liv i fattigdom. Reglene gir anvisning for bønnelivet, for administreringen av livet i klosteret, for det fysiske arbeidet og for lesningene.

Vi tilhører en kirkelig tradisjon som ikke betrakter klosterlivet som et høyere stadium av åndelighet. Når jeg lar meg inspirere av St. Benedikt, gjør jeg det ikke ved å "gå i kloster", men ved å prøve å oversette grunnmønstrene i St. Benedikts anliggende til en luthersk tradisjon og til vår tid.

Noe av det aller viktigste i luthersk spritualitet er at den skal leves i verden, i samfunnet og i dets institusjoner. Det kristne livet leves i familien, i arbeidet og i fellesskapet om Ord og Sakrament. En spesiell spritualitet for ordinerte tenker han seg ikke, men på den andre siden inviteres prester til å utvikle en spritualitet knyttet til personlige behov og arbeidet slik også hele Guds folk gjør. Men, og dette er helt sentralt, prester og andre vigslede medafbeidere har avlagt et offentlig løfte om bønn, arbeid og lesning.

Livets fellesskap for relasjoner, involvering og deltagelse

St. Benedikts visjon er å danne fellesskap som i en verden av ondskap, nød og meneskelig fornedrelse viser menneskene at Gud livs og kjærlighetskrefter er virksomme. Dette livsfellesskapet er et felleskap med Den Treenige Gud, et felleskap mellom personene i klosteret, et felleskap med naturen og med samfunnet og menneskene utenfor klosteret, alt sett som en dannelse av personen i fellesskap.

Den enkelte lever derfor hele tiden i relasjoner, enten dette utfoldes sammen med andre, eller alene. Ved felles tider og tekster er personen hele tiden i et fellesskap. I møte med vår tids individualisme og lengsel etter personlig tilfredshet, er St. Benedikts vektlegging av fellesskapet som spritualitetens sted sentral.

Spiritualitet er ikke betegnelsen på et liv i avsondrethet fra andre og samfunnet rundt oss. Tvertom leder dens relasjonelle karakter til involvering i andre meneskers liv og i samfunnet en lever i. Derfor er klosterbevegelsen forankringspunktet for utviklingen av omsorgen for fattige, syke, forfulgte, utstøtte. St. Benedikts livsfellesskap utvikles i et samfunn med store omveltninger og sosiale utfordringer, midt i sammenbruddet av Romerriket og store migrasjonsbølger. Klosterbevegelsen blir også kirkens måte å håndtere statens oppdrag til kirken om å ta seg av samfunnets store, sosiale problemer.

Det kristne evangelium har i sin kjerne myndiggjøring av mennesket til å delta som ansvarlige mennesker og felleskap i Guds misjon i verden. Relasjonene leder til involvering og involveringen leder til deltagelse. En spritualitet i livets fellesskap leder defor til oppreiste og myndige mennesker som gjennom deltagelse tar ansvaret for å realisere Guds visjon for menneskenes liv og samfunn.

Bønn og arbeid: et integrert og helhetlig liv

St. Benediks regler holder bønnen og arbeidet sammen i et integrert hele og en felles rytme. I vår tid kan vi se at dette ofte behandles som to adskilte sfærer i den enkeltes liv og i våre fellesskap. Ja, av og til kan det se ut som om det utvikles to bevegelser der den ene legger vekt på kontemplasjon og den andre på arbeid i samfunnet, både i arbeidslivet og i samfunnsengasjement. Vi gjenspeiler samfunnets generelle tendens til spesialisering og båser som i liten utstrekning kommuniserer med hverandre. Det betyr ikke at alle skal utføre det samme arbeidet eller ha samme rolle og form på bønnelivet. Men det betyr at vi ikke kan tillate oss å fragmentere det som er ett liv, ditt og mitt, vårt liv.

Bønn

Luther understreker at det kristne bønnelivet har en kjerne som også er tilstrekkelig: Fader Vår. Det er Herrens egen bønn som inneholder alt som er nødvendig. Ikke minst Luthers egne forklaringer til Fader Vår i katekismene viser oss den utrolige rikdommen denne bønnen har. Slik sett er den tilstrekkelig. Det er derfor ikke tilfeldig at det i den økumeniske bevegelse, preget av reformasjonens spritualitet, finnes et uttall av eksempler på å la Fader Vår strukturere forbønnene.

Samtidig har ikke minst retreat-bevegelsen vist oss at klosterbevegelsens kombinasjon av faste tekster, konkrete bønneemner og stillhet med meditasjon over en bibelsk tekst er svært berikende og disiplinerende. Det er ingen tilfeldighet at kirken har levd med dette i mer enn 1500 år. Det borger for slitestyrke! Mange av oss har opplevd denne formen som en frigjøring fra den frie bønnens i fellesskap som kan ha blitt opplevd mindre positivt.

Luthers reformasjon innebar også en ny mulighet for hele Guds folk til å delta i bønnen i form av salmesangen med tekster som sprenget de stramme tekstlige og musikalske reglene. Det var en revolusjon som skjedde. Musikk og salmesang skulle ikke gjenspeile det som en forestillte seg var en avglans av himmelen, slik ikonene var innenfor billedkunsten, men tvertom mennesket og det menneskelige fellesskapets livsfølelse og livstolkning, lovsang og klage i tekst og musikk og som en forlengelse av forkynnelsen. For mange av oss er nettopp salmenes tekster og musikk i kraft av å uttrykke menneskets og troens virkelighet, blitt sentrale kanaler for å motta Guds stemme i våre liv.

Fader Vår, klosterbevegelsens bønneliv og salmesangen er en helhetlig konsentrasjon om alle relasjonene vi befinner oss i: til Gud, til oss selv, til menneskene i fellesskapet, til naturen og til samfunnet, aller best vist i forbønnen vi ber i gudstjenestene våre. De isolerer oss ikke fra andre mennesker eller samfunnet vi lever i.

Arbeid

Vårt arbeidsliv er organisert helt annerledes enn i Italia på 500-tallet. Det er også annerledes enn arbeidet i et fellesskap som har valgt fattigdom og eiendomsløshet. Arbeid er selvfølgelig ikke at vi skal arbeide slik man gjør i klostrene og begynne å dyrke krydder eller lage likører, eller begrenses til fysisk arbeid.

Arbeid handler om det vi gjør for å opprettholde livet vårt. Det utfolder seg i familien, på arbeidsplassen og som samfunnsborger. Luther inkluderte alt ærlig arbeid i spiritualitetens livsrytme fordi arbeidet er en integrert del av det kristne livet, også i alminnelige yrker. Skomakerens kristenplikt er å være en god skomaker, for å minne oss om et sentralt utsagn av Luther. Arbeidet er vår innsats for å sikre vårt eget og andres liv og helse, begrense det onde, fremme det gode og delta i Guds fortsatte skapelse.

Arbeidet er vår involvering og deltagelse i å ta ansvar for at vårt eget liv og samfunnet vi lever i virkeliggjør Guds visjon. Det er det å kjøre barn til barnehage, delta i diskusjoner om administreringen av arbeidsdagen, strategiutvikling av menighetslivet og organisering av deltagelse i samfunnsdebatten, vår måte å dyrke krydder og lage likør eller såpe på.

Det demokratiske samfunn legger til rette for involvering og deltagelse i samfunnstyringen. Det gjør oss alle ansvarlig for det mandat bibelen gir kongen, fyrsten og øvrigheten: beskytte menneskene mot vold og overgrep, sørge for rettferdighet for fattige, helbredelse av syke, fredsbygging og fordeling av ressurser.

Lesing

Den tidligere tyske biskopen Margot Käsmann sier at hun foretrekker den lengre versjonen av oppsummeringen av St. Benedikts regel: Bønn, arbeid og lesing. Hun synes at St. Benedikt legger for liten vekt på Bibelen som en uutømmelig kilde for inspirasjon, innsikt og vekst, noe jeg synes er et godt poeng. Den er også fellesskapets tekster og fortellinger.

Bibelen gir det store mangfoldet av mennesker i livets fellesskap et felles fundament for samtale og refleksjon. Det er en annen av Luthers store fortjenester at han satte bibelen fri til anvendelse av hele Guds folk, ikke bare prester, munk og lærde. Den nicaraguanske presten, trappistmunken og poeten Ernesto Cardenal's gjengivelse av bøndene i Solentinames samtaler om bibeltekster gir oss et vindu inn i hvordan det må være for dem som har levd med andre lesing og tolkning av Bibelen, selv å få den i hendene og i fellesskap dele dens betydning.

Men lesing kan ikke begrenses til å lese Bibelen. Fortellinger om dem som har gått foran oss, forbilder, ikoner, livsfølelse og livstolkning uttrykt i litteratur, kunst, arkitektur, musikk, dans, film, foto både i fortid og samtid er uttrykk for menneskets storhet, dyrket frem av Gud selv i ufattelig raushet og kjærlighet. Alt dette er kilder til å forsterke vår involvering i alle våre grunnleggende relasjoner. Alt for å stimulere vår medfølelse, handlekraft og livstolkning.

Formens frihet

Vi lever ikke i kloster. Vår spiritualitet utfoldes derfor ikke i en strengt regulert og monolittisk form. For meg var det en stor frigjøring da jeg skjønnte at alle de velmente rådene om når vi skulle lese i bibelen, hvordan et åndelig liv skal leves og hva som hører med til et kristent liv, alt var velmente, pedagogiske og dersom jeg er romslig, pastorale råd. Men for meg og mange andre ble det ikke oppfattet slik, det ble snarere oppfattet som regler vi måtte overholde og som ble tegn på hvor kristne vi var og hvor alvorlig vi tok troen og det kristne livet.

Da jeg innså at spiritualitet er betegnelsen på det kristne livet i all sitt mangfold og med formens mangfold like rik som mangfoldet i hele Guds folk, ble det kristne livet et liv i frihet. Dette ble forsterket da jeg oppdaget det store mangfoldet av klosterbevegelser og utlegninger av St. Benedikts regel, helt åpenbart en refleks av de ulike menneksen som søkte å utfolde det kristne livet innenfor klosterbevegelsenes organisering av dette livet.

Det underlige er jo at vi i den protestantiske tradisjonen i perioder har hatt et langt mindre mangfold i spiritualitet enn i de regelstyrte klosterbevegelsene. Frihet fra klosterets regler ble ikke frihet for hele Guds folk til myndiggjort utforming av sitt liv i bønn og arbeid.

Sammenbruddet i den monolittiske spiritualitet mange av oss vokste opp med, er det for mange av oss viktigste bidraget den økumeniske bevegelse har gitt til norsk kristenliv. Vi har som fellesskap utviklet et mangfold av former både innenfor bønner og arbeidet. Den norske kirke vist seg usedvanlig vital de siste 40 årene og gitt rom for denne utviklingen av mangfold. Noen vil hevde at mye av dette er en forfallshistorie med tilpasning til samtidens forbrukermentalitet og andre trender.

For meg handler det tvert om en spiritualitet som lever av relasjoner og involvering i det samfunn vi er en del av. Det er fortsatt sant at dersom saltet klumper seg sammen, miste det sin kraft. Og det kristne livet, den kristne spiritualitetens mål er å være salt i samfunnet, med tydelig identitet, men likevel helt integrert.

Pilgrimsvandring: Åndens ledelse i frihetens hus med de mange rom

For meg har det vært til å hjelp å tenke spiritualitet, eller det kristne livet, som et liv i Guds store oikos, hus, der det er mange rom. Å bevege seg i husets ulike rom er min pilgrimsvandring. Det er et frihetens hus der Guds Ånd leder og veileder med skjønnsomhet. Alt er samtidig og rommene kan besøkes i ulike rekkefølger og oppholdets lengde kan variere. Det er ingen frelsens orden eller bevisstgjøringens stadier, men ulike rom som hele tiden er tilgjengelig. Som et kloster er huset både mitt og fellesskapets hus, jeg eier det ikke, men det er likevel mitt hjem. Av og til er bevegelsen mellom rommene tydelig, andre ganger mer som et orkester av samtidighet. Av og til er jeg alene i disse rommene, men som de kan også være preget av samtale og fellesskap med andre. Kirkerommet kan være det fysiske og stoffelige stedet for vandringen, alle rommene kan gjenfinnes der. Men rommene kan også være spredt på ulike arenaer. Alt gis meg i frihet av Ånden som blåser meg dit Hun vil. Huset kan og bør utvides med flere rom etter som livet leves. I 2004 identifiserte jeg fem rom, 2012 vil jeg legge til ett: Gjestebudet eller feiringens rom.

Lytte

til sårede menneskers fortellinger og rop om frigjøring fra undertrykkelse og nød, slik de kommer til meg fra tidligere generasjoner og vår egen samtid. 2.Mos.3.7. Matt.9.18f.

NoS457: Til kven skal eg gå med mi sorg og mi syt

Handle

med andre for å virkeliggjøre Guds visjon i samfunnet i et lokalt forankret globalt nestekjærlighetens handlingsfellesskap for barmhjertighet, medfølelse, menneskeverd, rettferdighet, fred og skaperverkets integritet. 2. Mos. 3.8. Jes.58. Salme 72. Matt.12.1-15
S1997: Tenn lys

Hvile

i at Guds nåde også gjelder meg, slik som jeg er.. Salme 23, Matt. 11.28, 2.Kor.12.9. NoS 405: Slik som eg var

Fortvile

over menneskets ondskap og min egen bundethet til strukturer påført meg og som jeg selv velger som forårsaker andre menneskers lidelse og nød. Salme 6, Amos 8.4-8, Matt 25.31-46. Luk16.19-31. NoS440: Hjelp meg, o kjæreste Jesus å vinne

Håpe

at Guds nåde bærer meg, menneskeslekten og hele skaperverket inn til den nye himmel og den nye jord der Gud er alt i alle. Jes. 5.17-25. 1. Kor.15.20-28. Joh.Åp. 21.1-5. NoS 844: I himmelen, i himmelen, hvor Gud, vår Herre bor. NoS 858: Å hvor salig å få vandre.

Feire

i gjestebud med Guds gode gaver og andre mennesker livets gave og de mange seire over destruksjon og ødeleggelse, mennesket og skaperverkets storhet og de gode relasjonene i det raushetens fellesskap Guds nåde og kjærlighet frigjør oss til. Salme 8, Lk. 15.11-32. NoS 299: Nå la oss takke Gud

Drikke fra våre egne kilder

Grunnleggeren av den latinamerikanske frigjøringssteologien, den peruvianske dominikanerpresten Gustavo Gutierrez, kalte andre bind av sin frigjøringssteologi for Vi drikker fra våre egne kilder, med undertittelen Et folks åndelige reise -The spiritual journey of a people. Henri Nouwen var den som introduserte denne bokens amerikanske utgave.

For Gutierrez er spiritualitet det kristne livet i Jesu etterfølgelse. Frigjoringsteologiens spiritualitet er på det nærmeste knyttet til frigjoringsteologiens grunnleggende metode, å slippe helle Guds folk fri til å reflektere over sin egen praksis i frigjoringen fra dødskrefter og undertrykkelse. Derfor frigjøres vi til å utforske våre egne kilder og erfaringer og identifisere Guds frigjørende tilstedeværelse og ledelse i disse. Hos Gutierrez er dette forankret i dominikanerordenens sakramentale fromhet, den utgjør det selvfølgelige fundamentet for all hans refleksjon.

Han avslutter slik:

"Spirituality is a community enterprise. It is the passage of a people through solitude and dangers of the desert, as it varves out its own way in the following of Jesus Christ. This spiritual experience is the well from which we must drink. From it we draw the promise of resurrection".

Vi lever ikke i et kloster, rammene for vår spiritualitet er derfor annerledes. Men vi er prester som søker kilder i vår vandring, kilder som er våre egne der den korsfestede og oppstandne Kristus er gjenkjennbar og tilstede som livets Gud. Vi trenger ikke å gå over bekken etter vann.

Dåp, nadverd, bibelen, liturgiene

I kjernen er sakramentene, dåpen og nadverden. De gir oss mulighet til både å reise innover i sakramentets mysterium, men også utover i elementenes kjennetegn. Dåpens vann bringer oss i fellesskap med alt levende til alle tider, nadverdens brød og vin knytter oss til jorda og menneskets arbeid. Liturgiene er i seg selv rike tekster for gjentatt refleksjon, slik også andre elementer i liturgien er: forbønnene, trosbekjennelsen, syndsbekjennelsene, velsignelse, utsendelsen, de bibelske tekstene, kirkeårets variasjoner

Hellige steder, kirker og kirkegårder

Alle større religioner har steder oppleves som hellige. Betydningen av hellige steder varierer, men felles er at de er rommlige steder for å uttrykke og erfare tilhørighet. Ikke sjelden knytter disse stedene sammen tilhørigheten til generasjonen forut for en selv og det guddommelige og transcendent. Slik er det jo i vår tradisjon der kirken og kirkegårdene har hørt sammen

helt siden katakombene i Roma i det første århundre. I vår tid seg vi hvordan kirkegårdene utvikler med en mer selvstendig spiritualitet, men det er ingen grunn til at den skal utvikles uavhengig av kirkebygget og kirkerommet. Det er en av våre store privilegier at vårt arbeidsliv i betydelig grad utfolder seg nettopp på disse stedene.

Skaperverket

Skaperverket er en uutømmelig kilde til refleksjon og spiritualitet. Pilgrimsvandringene gir en form til dette, men det ligger der umiddelbart tilgjengelig som Gudsbevis og skole i ydmykhet om hva det vesle vitet kan forstå. Urfolkenes spiritualitet har sammen med gjenoppdagelsen av Frans av Assisi utvidet perspektivet på vår samtale med skaperverket. Men jeg gleder meg fortsatt over hjelpeprest Osbergs formulering til en ungdom som strevet med forholdet mellom skapelse og skaperverk: Å tro at skaperverket er blitt til ved en tilfeldig eksplosjon, er like sannsynlig som å tro at en konversasjonsleksikon blir til gjennom en eksplosjon i et boktrykkeri.

Såredes fortellinger som kilde til livskraft

Den kristne spiritualitetens dybde ligger i at livskraften finnes i mine erfaringer av nederlag og smerte og i de såredes fortellinger. Det handler ikke om et selvpinende ideal, men om menneskenes levekår i denne verden. Å forsøke å konstruere en boble av vellykkethet og overflod som målestokken på det kristne livets livskraft, har liten gjenklang i troen på den korsfestede og oppstandne Kristus. En spiritualitet som tillater meg å leve i en slik boble, er det all grunn til å stille store spørsmål ved.

Møte med Kristus i min egen og andres smerte, sår og nederlag gir ikke mening, opphever ikke opplevelsen av urettferdighet og følelsen av å segne under tunge byrder. Men det gir også mulighet til å vite seg elsket av Gud og mulighet til å identifisere livets strimer av håp. Mine sterkeste møter med den oppstandne i eget og andres liv har vært når livet har vært mest krevende. Så er det ikke alltid slik at opplevelsen samsvarer med den kristne troens dypeste mysterium, som jo dette er. I siste instans må vi hjelpe hverandre til å finne en spiritualitet som bærer også da.

Er det ikke utrolig, at ditt og mitt liv er en kilde til en bærekraftig spiritualitet? Det gir da grunnlag for lovsang: *S1997 121: Pris være Gud.*